

LBRIS

We know
books

ALAN WEISMAN

LUMEA FĂRĂ NOI

Traducere din engleză
și note de Mihaela Sofonea

EDITURA
ART

PRELUDIU

Un koan* cu maimuțe

Într-o dimineață de iunie, în 2004, Ana María Santi stătea rezemată de un stâlp, sub un umbrar mare făcut din frunze de palmier. Urmărea încruntată întrunirea locuitorilor din Mazáraka, un cătun de pe Río Conambu, afluent ecuadorian din bazinul superior al Amazonului. Lăsând la o parte părul, încă des și negru după șapte decenii de viață, tot trupul Anei María amintea de o păstaie uscată. Ochii ei cenușii semănau cu doi pești spălăciți, captivi în vâltorile întunecate ale feței. Își certa nepoatele într-un dialect quechua** și într-o limbă aproape dispărută, zápara. Nu trecuse decât un ceas de când se crăpase de ziuă, dar acestea, ca toată lumea din sat, în afară de Ana María, erau deja bete.

Prilejul era *minga*, echivalentul amazonian al construirii unui hambar***. Patruzeci de indieni zápara desculți, câțiva cu fețele pictate, stăteau înghesuiți pe bănci din bușteni așezate în cerc. Ca să aibă spor, înainte să taie pădurea și să-i dea foc pentru a curăța o nouă bucată de pământ, pe care fratele

* *Koan*-ul constă dintr-o scurtă poveste, un dialog sau o afirmație paradoxală. Folosit în practica zen, *koan*-ul are scopul de a surprinde novicele, de a-i provoca un moment de iluminare.

** Limba civilizației inca, vorbită astăzi în Peru, Ecuador, Bolivia, Chile și Argentina.

*** Practică obișnuită în zona rurală a Americii de Nord, în secolul al XIX-lea, construirea unui hambar presupunea implicarea întregii comunități în realizarea unei acțiuni colective, în folosul unuia dintre membrii ei.

Anei María urma să planteze manioc, bărbații beau litri întregi de *chicha*. Chiar și copiii sorbeau din boluri de ceramică pline cu berea lăptoasă și acră, făcută din pulpă de manioc, fermentată cu saliva femeilor zápara, care toată ziua mestecau bucăți din această plantă. Două fete cu iarbă împletită în păr umblau prin mulțime, umplând bolurile de *chicha* și servind tocană de somn. Bătrânilor și oaspeților le ofereau bucăți de carne fiartă, neagră precum ciocolata. Dar Ana María Santi, cea mai vârstnică persoană prezentă, nu mânca.

Deși restul omenirii trecuse într-un nou mileniu, populația zápara de-abia intrase în Epoca de Piatră. La fel ca maimuțele-păianjen din care cred că provin, indienii zápara locuiesc încă în copaci, legând trunchiurile de palmier cu liane, pentru a susține acoperișurile împletite din ramuri și frunze de palmier. Până la apariția maniocului, miezul de palmier era principala lor „legumă”. Peștii prinși cu plasa și tapirii, pecarii, prepelițele și păsările curassow, vâdate cu săgeți din bambus și sarbacane, le furnizau proteinele.

Încă vânează și pescuiesc, dar au rămas puține animale. Când bunicii Anei María erau tineri, povestește ea, își găseau cu ușurință hrana în pădure, chiar dacă zápara era unul dintre cele mai mari triburi din Amazonia. În satele așezate pe cursul râurilor din împrejurimi trăiau în jur de 200 000 de oameni. Apoi s-a întâmplat ceva, undeva departe, iar lumea lor – ca de altfel a tuturor – s-a schimbat pentru totdeauna.

Întâmplarea cu pricina a fost că Henry Ford a descoperit cum să producă automobile în masă. În scurt timp, cererea de anvelope și de camere pneumatice i-a determinat pe europenii ambițioși să exploreze toate cursurile de apă amazoniene navigabile, punând stăpânire pe pământurile unde creșteau arbori-de-cauciuc și capturând oameni pentru a-i forța să extragă seva acestora. În Ecuador, au fost ajutați de indienii quechua de pe platourile înalte, care fuseseră convertiți mai înainte de misionarii spanioli și care erau fericiți să contribuie la înrobirea bărbaților din tribul zápara, păgâni din ținuturile

joase: îi legau de copaci și îi puneau să muncească până cădeau din picioare. Femeile și fetele zápara, capturate pentru a face copii sau pentru a fi folosite drept sclave sexuale, erau adesea violate până mureau.

În anii '20, plantațiile de arbori-de-cauciuc din Asia de Sud-Est provocaseră scăderea cererii de latex extras din pădurile Americii de Sud. Cele câteva sute de zápara care reușiseră să se ferească din calea genocidului adus de exploatarea cauciucului au rămas ascunși. Unii se dădeau drept quechua și trăiau printre inamicii care le ocupau pământurile. Alții au fugit în Peru. În mod oficial, se considera că populația zápara din Ecuador dispăruse. Apoi, în 1999, după ce Peru și Ecuador au rezolvat o îndelungată dispută pe tema frontierei, un șaman zápara din Peru a fost găsit traversând jungla ecuadoriană. Venise, spunea el, să-și cunoască rudele.

Redescoperirea tribului ecuadorian zápara a devenit un subiect antropologic de dezbatere publică. Guvernul i-a recunoscut drepturile teritoriale, deși i-a fost restituit doar un petic din pământul strămoșesc, iar UNESCO i-a alocat fonduri ca să-și reînvie cultura și să-și salveze limba. La momentul acela doar patru persoane o mai vorbeau, iar Ana María Santi se număra printre ele. Pădurea pe care o cunoscuseră cândva dispăruse aproape de tot: învățaseră de la asupritorii quechua să doboare copacii cu macete de oțel și să ardă ciaturile pentru a planta manioc. După o singură recoltă, fiecare bucată de pământ trebuia lăsată necultivată ani întregi: pretutindeni, uriașele coroane ale copacilor fuseseră înlocuite de lăstari firavi de dafin, de magnolie și de palmieri. Maniocul era acum principala lor sursă de hrană, pe care o consumau la toate mesele zilei, sub formă de *chicha*. Tribul zápara supraviețuise până în secolul XXI, dar intrase în noul mileniu ușor amețit și așa a rămas.

Încă mai vâneau, dar acum bărbații mergeau zile în șir fără să găsească tapiri. Nici măcar prepelițe nu găseau ușor. Începuseră să vâneze maimuțe-păianjen, a căror carne fusese

tabu înainte. Ana Maria a îndepărtat din nou bolul cu carne de culoarea ciocolatei, pe care i-l întinseseră nepoatele. Din el ieșea o lăbuță căreia îi lipsea degetul mare. Și-a ridicat bărbia ascuțită spre maimuța fiartă pe care o refuzase și a întrebat:

— Când ajungem să ne mâncăm strămoșii, ce ne mai rămâne?

...

Aflându-ne atât de departe de pădurile și savanele care constituie locul nostru de origine, puțini dintre noi mai simt vreo legătură cu strămoșii noștri din regnul animal. Este cu adevărat remarcabil faptul că tribul amazonian zápara simte existența acestei legături, din moment ce desprinderea oamenilor de alte primat a survenit pe un alt continent. Totuși, acum devine din ce în ce mai clar ce voia să spună Ana Maria, iar lucrul ăsta ne dă fiori. Chiar dacă nu suntem înclinați spre canibalism, este oare posibil să fim nevoiți să facem și noi alegeri îngrozitoare pe măsură ce înaintăm spre viitor?

Cu o generație în urmă, oamenii au evitat dispariția nucleară; dacă avem noroc, vom continua s-o evităm, la fel și alte forme de teroare în masă. Dar acum ne trezim adesea întrebându-ne dacă nu cumva, fără să vrem, am pârjolit și am otrăvit planeta și pe noi odată cu ea. Totodată, am exploatat abuziv apa și solul, astfel că ambele resurse sunt din ce în ce mai sărace, și am distrus mii de specii care probabil nu vor mai reveni. Lumea noastră, avertizează câteva voci respectabile, ar putea degenera, ajungând într-o zi asemenea unui teren lăsat în paragină, pe care, printre buruieni, se vor furișa șobolani și ciori, vânându-se reciproc. Dacă se va ajunge la asta, care este acel moment de la care, în ciuda inteligenței superioare cu care ne lăudăm, vom fi mers mult prea departe ca să ne mai numărăm printre cei capabili să supraviețuiască?

Adevărul este că nu știm. Orice ipoteză este desființată de reticența noastră stăruitoare de a accepta că este posibil să se întâmple ce e mai rău. S-ar putea să fim sabotaji de

instinctul de supraviețuire, pe care ni l-am ascuțit de-a lungul epocilor pentru a ne ajuta să negăm, să sfidăm sau să ignorăm amenințările catastrofale, ca să nu paralizăm de frică.

E rău dacă aceste instincte ne păcălesc, făcându-ne să așteptăm până e prea târziu. Dar e bine dacă ne întăresc rezistența în fața amenințărilor din ce în ce mai mari. Nu o dată speranța nesăbuită și îndărătnică a inspirat acțiuni creative, care i-au salvat pe oameni de la distrugere. Haideți să încercăm un exercițiu de imaginație: să presupunem că s-a întâmplat tot ce-i mai rău. Dispariția omenirii este un fapt împlinit. Nu în urma unei calamități nucleare, a coliziunii cu un asteroid sau a vreunui alt dezastru care ar șterge aproape tot de pe fața pământului, lăsând în urmă doar niște rămășițe de nerecunoscut. Nici ca urmare a vreunui scenariu sumbru legat de mediu, în care pierim după o agonie prelungită, trăgând după noi multe alte specii.

Imaginați-vă o lume din care am dispărea brusc. Măine.

Poate că e improbabil, dar, de dragul argumentării, nu imposibil. Să spunem că un virus care îl atacă pe *Homo sapiens* – virus natural sau rezultat diabolic al nanogeneticii – îi elimină pe oameni, însă restul lumii rămâne intact. Sau că mintea unui mizantrop diabolic reușește să acționeze asupra celor 3,9 procente din ADN-ul nostru care ne fac să fim oameni, și nu cimpanzei, ori perfecționează o cale care să zădărnicească viabilitatea spermatozoizilor. Sau că Iisus – vom reveni la el – ori extraterestrii ne iau din această lume ducându-ne fie spre tărâmul gloriei veșnice, fie în cine știe ce grădină zoologică, undeva în cealaltă parte a galaxiei.

Uitați-vă în jur, priviți lumea de astăzi. Casa și orașul nostru. Împrejurimile, asfaltul de sub tălpi și pământul de sub el. Gândiți-vă că totul rămâne la locul său, dar înlăturați ființele umane. Ștergeți-ne de pe fața pământului și vedeți ce rămâne. Cum ar reacționa natura dacă ar fi scutită subit de presiunile neîntrerupte pe care le exercităm asupra ei și asupra viețuitoarelor care trăiesc alături de noi? Cât de curând

ar reveni – sau ar putea să revină – clima la ceea ce era înainte ca noi să apăsăm accelerația?

Cât ar dura recuperarea teritoriului pierdut și întoarcerea la Edenul strălucitor și înmiresmat, cum trebuie să fi fost înainte de Adam sau de *Homo habilis*? Oare natura ar putea să ne ștergă absolut toate urmele? Cum ar putea distruge orașele monumentale și construcțiile, cum ar transforma miliardele de obiecte din plastic și materiale sintetice toxice în elemente inofensive, de bază? Sau unele dintre ele sunt atât de contrare naturii, încât au devenit indestructibile?

Și ce se va alege de cele mai alese creații arhitectonice și artistice, de numeroasele noastre manifestări spirituale? Este vreuna dintre ele cu adevărat perenă, cel puțin îndeajuns cât să dureze până când Soarele se va tot mări și va transforma Pământul în cenușă?

Dar după aceea ce se va întâmpla? Vom fi lăsat vreo urmă cât de neînsemnată, care să reziste în Univers? O strălucire, o dâră de lumină sau vreun ecou al omenirii de pe Terra? Vreun semn interplanetar cum că am fost cândva aici?

...

Pentru a ne da seama cum va fi lumea fără noi, trebuie să ne uităm, printre altele, la lumea de dinaintea noastră. Nu putem călători în timp, iar fosilele sunt doar eșantioane fragmentare. Dar chiar dacă am avea imaginea completă, viitorul nu va oglindi perfect trecutul. Am eradicat unele specii, încât cel mai probabil nici ele, nici ADN-ul lor nu vor mai reapărea. Dat fiind că unele lucruri pe care le-am făcut sunt după cum se pare ireversibile, lumea ce va rămâne după noi nu va fi la fel ca aceea în care evoluția noastră nu s-ar fi produs.

Dar s-ar putea să nu fie nici foarte diferită. Până acum, natura a suferit pierderi mult mai grave și a umplut la loc nișele rămase goale. Chiar și astăzi, încă mai există locuri în care putem experimenta prin toate simțurile reminiscențele

Edenului de dinaintea noastră. Inevitabil, aceste locuri ne fac să ne întrebăm cum ar înflori natura dacă ar avea această șansă.

Dacă tot suntem la capitolul imaginație, de ce nu am visa și la o cale prin care natura să prospere, o cale care să nu depindă de dispariția noastră? La urma urmelor, noi suntem mamifere. Toate formele de viață contribuie la acest măreț spectacol. Odată cu pieirea omenirii, ar fi posibil ca vreo contribuție de-a noastră uitată să lase planeta mai săracă?

Este posibil ca, în locul unui imens suspin de ușurare al lumii vii, planeta rămasă fără noi să ne ducă dorul?

Mireasma stăruitoare a Edenului

Poate că nu ați auzit niciodată de Białowieża Puszcza. Dar, dacă ați crescut într-o regiune cu climă temperată, cum e cazul uriașelor teritorii din America de Nord, Japonia, Coreea, Rusia, sau al unor zone din fostele republici sovietice, ori al unor părți din China, Turcia și Europa de Est și de Vest – inclusiv al Arhipelagului Britanic –, ceva din voi știe despre ce e vorba. În schimb, dacă v-ați născut în zonă de tundră sau de deșert, prin părțile subtropicale sau tropicale, în regiunile de pampas sau de savană, pe Pământ încă mai există locuri îndeajuns de asemănătoare cu această *puszcza*, încât să vă trezească totuși amintiri.

Puszcza, un vechi cuvânt polonez, înseamnă „pădure primordială“. De o parte și de alta a graniței dintre Polonia și Belarus, pe o suprafață de peste 200 000 de hectare, Białowieża cuprinde ce-a mai rămas din bătrânele păduri sălbatice din zona de șes europeană. Gândiți-vă la pădurile umbroase și întunecate la care visați cu ochii deschiși când vi se citea în copilărie din poveștile Fraților Grimm. În Białowieża Puszcza, frasinii și teii ating aproape 45 de metri înălțime, iar coroanele lor imense umbresc un strat umed și încălzit de vegetație alcătuit din carpeni, ferigi, arini și ciuperci cât farfuriile de mari. Stejarii, acoperiți de jumătate de mileniu într-un strat de mușchi, sunt de-a dreptul uriași; marile ciocănituri peștrițe pot ascunde conuri de molid în crăpăturile din scoarța acestora, adânci de aproape 8 centimetri. Atmosfera umedă și răcoroasă este învăluită în liniște, întreruptă când și când de

tipătul unui alunar, de chemarea joasă a cucuvelei pitice sau de urletul lupilor; apoi totul amuțește din nou.

Mireasma emanată de milenarele straturi vegetale din inima pădurii amintește chiar de începuturile fecundității. În Białowieża, viața, în numeroasele ei forme, își datorează existența naturii moarte. Aproape un sfert din masa organică de deasupra solului se află în diverse stadii de descompunere – peste 50 de metri cubi de trunchiuri și crengi căzute pe fiecare hectar, care hrănesc mii de specii de ciuperci, licheni, cărăbuși-de-scoartă, larve și microbi ce lipsesc de pe terenurile îngrijite și supravegheate care în alte părți poartă numele de „păduri“.

Împreună, aceste specii alcătuiesc resursele cu care se hrănesc nevăstucile, jderii-de-copac, ratonii, bursucii, vidrele, vulpile, râșii, lupii, căprioarele, elanii și vulturii. Aici se găsesc mai multe forme de viață decât oriunde altundeva pe continent, dar împrejur nu există munți sau văi protectoare care să ofere adăposturi sigure speciilor endemice. Białowieża Puszcza este pur și simplu o rămășiță a codrilor care se întindeau cândva la est până în Siberia și la vest până în Irlanda.

Deloc surprinzător, existența acestei moșteniri biologice străvechi neatinsă în Europa se datorează unui mare privilegiu. În secolul al XIV-lea un duce lituanian, numit Władysław Jagiełło, după ce a reușit să încheie o alianță cu Regatul Poloniei, a declarat pădurea rezervație regală de vânătoare; așa a rămas timp de câteva secole. În cele din urmă, când uniunea statală polono-lituaniană a fost divizată în beneficiul Rusiei, Białowieża a devenit domeniul privat al țarilor. Deși în timpul Primului Război Mondial, sub ocupație germană, s-au tăiat copaci și s-a vânat, o bucată din pădurea virgină a rămas neatinsă, iar în 1921 a devenit parc național polonez. Jafurile de cherestea au fost reluate de ruși pentru o scurtă perioadă, dar, după invazia naziștilor, Hermann Göring, care era un fanatic apărător al naturii, a interzis accesul în întreaga rezervație, cu excepția cazurilor în care își dădea acordul.

După cel de-al Doilea Război Mondial, se spune că într-o seară, la Varșovia, Iosif Vissarionovici Stalin, beat fiind, și-a dat acordul ca Polonia să păstreze două cincimi din pădure. Nu s-a schimbat mare lucru sub conducerea comunistă, în afară de construirea unor *dacha** de vânătoare pentru elite. Într-una dintre ele, numită Viskuli, s-a semnat în 1991 un acord prin care Uniunea Sovietică era împărțită în state libere. Cu toate acestea, se pare că în timpul democrației poloneze și al independenței bielorusse acest sanctuar străvechi este mai amenințat decât de-a lungul a șapte secole de monarhie și dictatură. Ministerelor mediului din ambele țări trâmbețiază că vor întări măsurile de protecție, în vederea păstrării sănătății pădurii Białowieża. Însă protecția se dovedește a fi un eufemism pentru tăierea – și vânzarea – arborilor maturi de esență tare, care altfel, într-o bună zi, ar fi putut oferi pădurii o mulțime de substanțe nutritive.

...

Este uluitor când te gândești că toată Europa arăta cândva ca pădurea Białowieża Puszcza. Pătrunzând în ea, îți dai seama că cei mai mulți dintre noi am crescut cunoscând doar o palidă copie a ceea ce era natura. Probabil că pentru cel care a crescut în apropierea pădurilor tinere, prezente pretutindeni în emisfera nordică, vederea copacilor venerabili, cu trunchiuri al căror diametru depășește 2 metri, sau o plimbare printre șirurile celor mai înalți copaci din această zonă este la fel de exotice precum un drum în Amazonia sau Antarctica. În schimb, este uluitor cât de bine te simți. Și, în adâncul ființei, cât de împlinit.

Andrzej Bobiec a recunoscut instantaneu sentimentul. Ca student la silvicultură, în Cracovia, era pregătit să administreze pădurile în vederea unei productivități maxime, ceea ce includea îndepărtarea rămășițelor organice „în exces“, ca nu

* Casă de vacanță, cabană.

cumva acestea să adăpostească dăunători, cum ar fi insectele din scoarța arborilor. Apoi, în timpul unei vizite, a descoperit aici, cu uimire, o biodiversitate de zece ori mai complexă decât în oricare altă pădure pe care o văzuse vreodată.

Era singurul loc în care mai existau toate cele nouă specii europene de ciocnitoare, deoarece, după cum și-a dat seama, unele dintre ele își fac cuib doar în copacii scorburoși și muribunzi. „Ciocnitorile nu pot supraviețui în pădurile *administrate*“, susținea el în fața profesorilor săi de la silvicultură. „Białowieża se administrează singură de milenii întregi.“

Tânăruțul pădurar polonez, un bărbat răgușit și bărbos, a devenit un ecologist preocupat de păduri. A fost angajat al Administrației Parcurilor Naționale Poloneze. În cele din urmă, a fost concediat pentru că a protestat împotriva planurilor conducerii de a tăia tot mai adânc în pădurea virgină. În diverse publicații internaționale, a criticat politicile oficiale care afirmă că „pădurile vor muri fără grija și ajutorul nostru“ sau care justificau tăierea lemnului din împrejurimile Białowieży pentru „a restabili caracterul primordial“. O astfel de gândire întortocheată, acuza el, era foarte răspândită printre europenii care nu aveau amintiri despre zonele sălbatice împădurite.

Pentru a-și păstra el însuși intactă această amintire, ani întregi și-a încălțat bocancii și a cutreierat zilnic prin pădurea Białowieża, pe care o îndrăgea nespus. Cu toate acestea, deși apăra cu îndârjire acele părți de pădure încă netulburate de om, Andrzej Bobiec nu se poate abține să se lase sedus de propria lui natură umană.

Singur în pădure, Bobiec intră în comuniune cu semenii săi *Homo sapiens* care au trăit aici de-a lungul epocilor. O sălbăticie atât de neîntinată reprezintă o *tabula rasa* pe care se înscrie trecerea umană: a învățat s-o citească. Straturile de cărbune din sol îi indică locurile în care, cândva, vânătorii foloseau focul ca să curețe părți de pădure, în căutarea prăzii. Pălcurile de mesteceni și de plopi tremurători povestesc despre o vreme când, poate din cauza războiului,

atenția strămoșilor lui Jagiełło a fost distrasă de la vânătoare îndeajuns de mult timp încât aceste specii care iubesc soarele să recolonizeze luminișurile unde era așteptat vânatul. La umbra lor cresc lăstari ai arborilor cu lemn de esență tare care au existat acolo înainte. Treptat, ei vor împresura mestecenii și plopii, până când locul va arăta ca la început.

Ori de câte ori dă peste un arbust atipic pentru această regiune, precum păducelul, sau peste vreun măr bătrân, Bobiec știe că se află în prezența fantomei unei străvechi case din bârne, devorată cu multă vreme în urmă de aceiași microbi care pot preschimba iar în pământ arborii gigantici de aici. Orice stejar masiv, solitar, pe care îl găsește crescând pe o mică movilă acoperită cu trifoi marchează un crematoriu. Rădăcinile sale s-au hrănit cu cenușa străbunilor slavi ai belarușilor de astăzi, care au venit din est cu 900 de ani în urmă. La marginea nord-vestică a pădurii, și-au îngropat morții evrei din cinci așezări din împrejurimi. Pietrele lor funerare din gresie și granit, datând de la jumătatea secolului al XIX-lea, acoperite de mușchi și doborâte de rădăcini, s-au tocit într-atât, încât au ajuns să semene cu pietricelele depuse pe morminte, în semn de omagiu, de rudele îndoliate, care s-au stins și ele cu multă vreme în urmă.

...

Andrzej Bobiec trece printr-o poiană verde-albăstruie înconjurată de pini, la doar un kilometru și jumătate de granița belarusă. După-amiază târzie de octombrie este atât de tăcută, că Bobiec poate auzi cum cad fulgii de zăpadă. Deodată, lăstărișul trosnește și vreo zece zimbri – *Bison bonasus* – năvălesc din locul în care pășteau lăstari. Înaintea scoțând abur pe nări. Imenșii lor ochi negri aruncă o privire pentru ca apoi zimbrii să facă ceea ce predecesorii lor descoperiseră că trebuie să facă atunci când dădeau peste unul dintre acești bipezi înșelător de fragili: să o ia la goană.

Au mai rămas doar 600 de zimbri în sălbăticie, aproape toți aici – sau numai jumătate, în funcție de sensul cuvântului „aici”. Acest paradis este împărțit în două de o cortină de fier ridicată de sovietici în 1980, de-a lungul graniței, pentru a-i opri pe cei care fugeau în Polonia să se alăture mișcării anti-sistem numită Solidaritatea. Deși lupii sapă pe sub această cortină și se bănuiește că cerbii și căprioarele o sar, turma celor mai mari mamifere din Europa rămâne scindată, iar unii zoologi se tem că bazinul genetic divizat a fost în mod periculos sărăcit. După Primul Război Mondial, aici au fost aduși zimbri de la grădini zoologice, pentru a salva o specie aproape exterminată de soldații flămânzi. Acum, consecințele Războiului Rece o amenință din nou.

Deși a trecut multă vreme de la prăbușirea comunismului, Belarusul nu și-a dăruit încă statuile care îl înfățișează pe Lenin. Autoritățile nu par să aibă intenția de a desființa gardul, mai ales că acum granița poloneză se suprapune peste cea a Uniunii Europene. Deși doar 14 kilometri separă sediile centrale ale parcului din cele două țări, pentru a vedea Belovezhskaya Pushcha, așa cum este numit în belarusă, vizitatorii trebuie să meargă cu mașina 160 de kilometri spre sud, să ia un tren peste graniță, până în orașul Brest, să treacă printr-un interogatoriu stupid și apoi să închirieze un automobil pentru a conduce din nou spre nord. Heorhi Kazulka, omologul belarus al lui Andrzej Bobiec, activist la rândul lui, este un biolog palid și bolnăvicios care se ocupă de nevertebrate, fost director-adjunct al administrației pădurilor de pe teritoriul belarus. Și el a fost concediat de serviciul național al administrației parcului, pentru că a pus sub semnul întrebării una dintre cele mai recente achiziții – un gater – și nu poate risca să fie văzut cu persoane din Occident. În clădirea de pe vremea lui Brejnev, în care locuiește la marginea pădurii, le oferă vizitatorilor ceai, cu un aer jenat, și le vorbește despre visul său de a crea un parc internațional, unde zimbrii și cerbii să rătăcească și să se înmulțească nestânjeniți.

Arborii imenși din Pushcha sunt aceiași ca în Polonia; aceleași flori de piciorul-cocoșului, aceiași licheni și aceleași frunze enorme de stejar roșu; aceiași codalbi care se roteșc în înălțimi, nepăsători față de bariera de sârmă ghimpată de dedesubt. De fapt, pădurea se dezvoltă de ambele părți pentru că țărani părăsesc satele, din ce în ce mai mici, și pleacă spre orașe. În această climă umedă, mestecenii și plopii invadează rapid ogoarele de cartofi care au rămas înțelenite; în doar două decenii, terenul agricol este înghițit de pădure. Sub coroanele copacilor tineri, stejarul, arțarul, teiul, ulmul și molidul se regenerează. În 500 de ani fără prezența omului, aici ar putea crește iar o pădure adevărată.

Gândul că Europa rurală ar putea redeveni pădurea care a fost la începuturi este încurajator. Dar dacă ultimii oameni nu-și vor aminti să înlăture mai întâi cortina de fier din Belarus, zimbrii ar putea pieri odată cu ei.